
ВОЈНА НЕУТРАЛНОСТ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ КАО РАЦИОНАЛНО И ПРЕЛАЗНО РЕШЕЊЕ

УДК 355.02(497.11)

DOI <https://doi.org/10.22182/spm.specijal2022.6>

Прегледни рад

Божидар Форца*

Факултет за пословне студије и право
Универзитета УНИОН-Никола Тесла, Београд

Сажетак

Република Србија је крајем друге године своје независности и самосталности (2007). Резолуцијом Народне скупштине декларисана као војно неутрална држава, до расписивања референдума на којем би се донела коначна одлука по том питању. Непосредније опредељење Републике Србије за војну неутралност утврђено је, имплицитно, у Стратегији националне безбедности и, експлицитно као одбрамбени интерес, у Стратегији одбране Републике Србије, које су усвојене 2019. године. Наведеним стратегијама из 2019. године није претходио референдум по питању одлучивања о војној неутралности Републике Србије, што отвара простор за научну и теоријску расправу.

Овај рад је покушај да се са теоријског и нормативног аспекта доведу у везу појмови војна неутралност и одбрана и безбедност Републике

---

* Имејл-адреса аутора: bozidar.forca@fbsp.edu.rs

Србије. Основни циљ рада јесте да се покаже да војна неутралност јесте политичко питање непосредно иманентно одбрани, а посредно безбедности земље, као и да, иако има упориште у међународним прописима, сопственим искуствима и пракси међународних односа, првенствено зависи од односа неке државе са великим силама.

У реализацији постављеног циља у раду су тестиране две хипотезе: 1) Војна неутралност је непосредно иманентна одбрани, а посредно безбедности државе и 2) Прокламована, па експлицитно утврђена у стратешким документима, војна неутралност Републике Србије јесте рационално и прелазно решење историјског тока процеса у међународним односима.

Кључне речи: безбедност, одбрана, војна неутралност, Република Србија, Косово и Метохија, велике силе, НАТО

УВОД

Од постанка модерних држава XVI и XVII века, недвосмислено, Европа је центар и поприште светских збивања, нарочито с безбедносног аспекта посматрано. Између осталог, у Европи су започела и два светска рата, а „пројекат“ уједињења европских држава након Другог светског рата јесте незабележен у историји међународних односа. Отуда, сва питања стања и друштвених процеса на тлу старог континента, као и у појединим државама које га чине, с времена на време долазе у жижу унутардржавне и међународне јавности. Једно од таквих питања – *војна неутралност*, предмет је овог рада.

Да ли је војна неутралност појам који је једнозначно одређен у међународним односима? Каква је веза војне и опште неутралности, као и неутралности у другим сферама, као што је политичка, економска и друге? Шта је поједине

државе нагнало да одреде за војну неутралност, или како је до тога уопште долазило? Каква је правна природа и карактер војне неутралности у међународним односима? Ово су само нека од питања која немају једнозначне одговоре ни у теорији ни у пракси међународних односа.

Република Србија је 2007. године прокламовала, а од 2019. године у стратешка документа експлицитно увела војну неутралност која је окарактерисана као *одбрамбени интерес*. Тај факт одређења Републике Србије у овом раду се анализира са два аспекта: 1) утврђивања релација војне неутралности и безбедности и одбране земље и 2) квалификовање карактера одређења Србије за војну неутралност.

Иако појам безбедност има изузетно широку употребу, предмет рада и везивање тог појма за одбрану и војну неутралност упућује нас на тзв. државоцентрично поимање безбедности у међународним односима. Државоцентрични приступ безбедности државу поима као кључни субјект међународних односа, а тиме и њену и безбедност шире међународне заједнице.

РЕЛАЦИЈА ПОЈМОВА БЕЗБЕДНОСТ, ОДБРАНА И ВОЈНА НЕУТРАЛНОСТ

Три кључна појма која треба анализирати у насловљеном питању јесу: безбедност одбрана и војна неутралност. Појам (синтагма) *војна неутралност* сужава потребу шире анализе појмова *безбедност* и *одбрана*, јер се експлицитно везује за заједнички појам – *држава*. Наиме, синтагма „војна неутралност“ се први пут појављује након Првог светског рата и везује за позицију Швајцарске и њеном чланству у Друштву народа (Novaković 2019, 27). Отуда, у анализи наведених појмова ми говоримо о безбедности и одбрани државе посматрану кроз призму војне неутралности.

Безбедност и одбрана државе

Иако постоје бројне теорије које говоре о настанку и развоју државе, с обзиром на приступ предмету рада, ми

говоримо о модерним државама, у теоријском и правном смислу посматрано. Држава схваћена у модерном смислу као организација „која је јасно одвојена од оних којима се влада и оних који владају, настаје у Европи распадом и прерастањем феудалне организације друштва и стварањем првих држава – нација као што су Француска, Енглеска, Шпанија, Холандија, Шведска“ (Pavlović i dr. 2010, 17). Тај унутрашњи аспект поимања државе, у правном смислу посматрано, мора се посматрати у односу на друге државе у међународним односима. Појам „међународни“ се у теорији појављује 1789. године (Simić 2000, 11), те се међународни односи примарно тумаче као односи међу државама, као кључним (не и јединим) субјектима тих односа. У том смислу, тек на Панамеричкој конференцији у Монтевидеу, 1933. године, у члану 1 *Конвенције о правима и дужностима држава*, држава је дефинисана на следећи начин: „Држава као субјект међународног права мора поседовати следеће квалификације: 1) перманентно становништво, 2) утврђену територију, 3) владу и 4) капацитет да уђе у односе с другим државама“ (Lauterpacht 2012 и Proroković 2018, 118). Наведени четврти конституенс државе поима се и као њена међународна признатост од стране других држава. Наведено одређење државе 1936. године прихватило је Друштво народа, а није се значајније мењало до данашњих дана.

Општа и примарна претња безбедности државе, од њеног постанка до данас, условно посматрано, била је и остала – рат. Употребљена је реч „условно“, кад је рат као претња безбедности у питању из два основна разлога: 1) што се рудиментарно поимање рата акцептира у оружаном сукобу држава, а сукоби у другим сферама изван војне (политички, економски...), као саставни делови рата, остајали су само сукоби, а рата није било док се не сукобе оружане снаге и 2) рат је двосмерна појава и, у том смислу, био је и јесте претња само по нападнуту земљу. Тако, кључна опасност по безбедност државе била је оружана претња од стране једне или више држава.

Рат као облик решавања спорова међу државама, у правном смислу посматрано, дуго времена је био легалан (правно дозвољен), а расправа о његовом легитимитету

(праведност) траје и данас. Од Вестфалског мира¹ до светских ратова у XX веку легалност рата није довођена у питање.

Светски ратови прошлог века уздрмали су легалност рата и чињени су покушаји да се кроз правне механизме ограничи право употребе силе и рат као начин решавања спорова међу државама. Три су карактеристична случаја. Прво, Друштво народа, након Првог светског рата, није оспоравало легалност рата ако му је претходио поступак мировног решавања спорова предвиђен оснивачким актом (Jovanović 2007, 252). Други пример оспоравања легитимности рата, односно „стављање рата ван закона“, представља Бријан – Келогов пакт из 1928. године². Коначно, најкохерентнији однос према забрани употребе силе представља право мира и безбедности утврђено у Повељи УН. Експлицитно у члану 2., тачка 4., Повеље УН стоји: „сви чланови се у својим међународним односима уздржавају од претње силом или употребе силе против територијалног интегритета или политичке независности сваке државе, или на сваки други начин несагласан с циљевима Уједињених нација“ (Povelja UN 1945, čl. 2. t. 4). У правном смислу посматрано, на овај начин, право на рат – агресија, стављено је ван закона (Jovanović 2007, 252).

Факт који ћемо користити у детерминисању безбедности и одбране државе, а кад је наведено начело 4 из члана 2 Повеље УН у питању, јесте и то да се у том документу право употребе силе, ипак, дозвољава и то у два случаја, оба из Главе VII – Акције у случају претње миру, повреде мира и аката агресије. Прво, у члану 51. Повеље стоји: „Ништа у овој Повељи не умањује урођено право на индивидуалну или колективну самоодбрану у случају оружаног напада против члана Уједињених нација...“.

1 Између 1618. и 1648, средња Европа и посебно Свето римско царство, били су разорени низом сукоба чији су узрок биле супарничке визије политичког уређења, велике силе и династичка супарништва погоршани верским разликама. Овај скуп дешавања је убрзо прозван Тридесетогодишњим ратом. Смиривање из 1648. се широко прихвата као инаугурација модерног система суверених, независних, националних држава у Европи (што се често означава Вестфалским системом) (Eksvorti i Milton 2016).

2 Пакт носи званичан назив *Пакт о општем одрицању од рата*. Иницијативу је покренуо француски министар спољних послова Аристид Бријан (*Aristide Bland*), на десету годишњицу од уласка САД у Први светски рат (1927), а подржао га је амерички секретар спољних послова Френк Келог (*Frank Kellog*). Пакт је потписан у Паризу 27. августа 1928. године, а подржало га је 15 држава. До 1939. године приступило му је 63 државе, од којих су њих девет нису биле чланице Друштва народа. Пакт се цени значајним што су по први пут САД ушле у међународне разговоре о спречавању рата и колективној безбедности (Aleksić 2014).

Дакле, у питању је легално и легитимно право на *самоодбрану*. Друго, у случају констатоване претње међународном миру и безбедности од стране Савета безбедности, овај орган УН може у складу с чланом 42 Повеље УН: „предузети такву акцију ваздухопловним, поморским или сувоземним снагама која је потребна ради одржања или воспостављања међународног мира и безбедности...” (Povelja UN 1945, Glava VII, čl. 42 i 51).

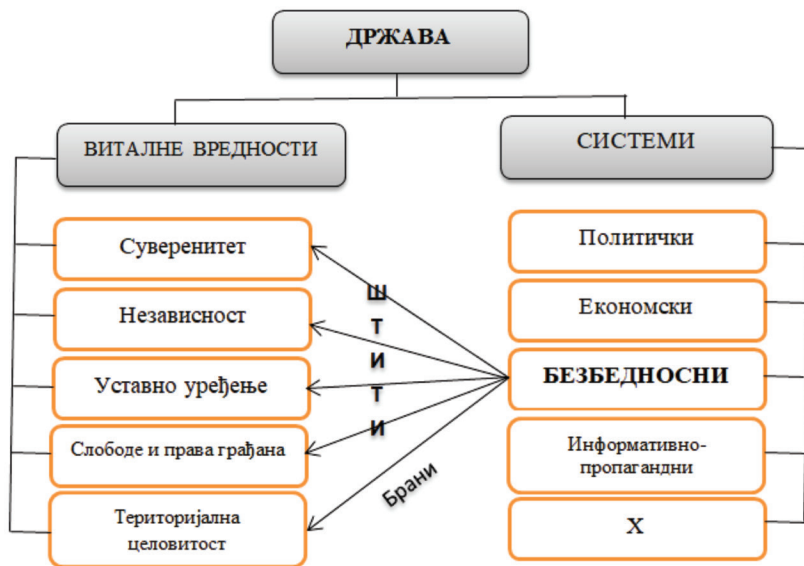
Безбедност модерних држава, у правном смислу посматрано, дуго се поимала као одсуство претње по територијални интегритет и суверенитет која долази од спољног оружаног угрожавања. Дакле, референтни објекат безбедности била је територија државе, а тиме и њен суверенитет. У теоријском смислу посматрано, а касније као правна недореченост, јесте појављивање синтагме „национална безбедност“. Иако Мијалковић (Mijalković 2009, 60) и Пророковић (Proković 2018, 185) имају другачије ставове, већина аутора сматра да је синтагму „национална безбедност“ први пут употребио Волтер Липман (*Walter Lippmann*) 1943. године у делу *Спољна политика САД (U. S. Foreign Policy)*, написавши да је то стање „када народ има сигурност да неће морати да жртвује своје легитимне интересе уколико жели да избегне рат, или, уколико је изазван, да своје легитимне интересе одржава учешћем у рату“ (Proković 2018, 185).

Принципијелно посматрано, безбедност државе и национална безбедност јесу појмови који се не могу апсолутно поистовећивати. Основна несагласја око наведених појмова настају услед различитог поимања термина држава, народ, нација и национални интерес и/или државни интерес. У једном покушају да дефинише националну безбедност, Радослав Гаћиновић, константно на линији држава-друштво-национални интерес, за националну безбедност користи изразе „национална безбедност државе“, „интегрална безбедност“, те у врло сложеној полемици за дефиницију националне безбедности узима став до кога су заједно дошли он и Љубомир Стајић (Stajić i Gaćinović 2007, 57): „*под националном безбедношћу можемо подразумевати способност државе да самостално или у сарадњи са другим државама или организацијама заштити виталне вредности и интересе друштва од спољних и унутрашњих облика угрожавања и угрожености, и да тиме*

обезбеди опште услове за несметан политички, економски, социјални и културни развој друштва и благостање својих грађана“ (Gaćinović 2017, 92).

Наведена дефиниција националне безбедности коју су дали Стајић и Гаћиновић, може послужити у настојању да разлучимо појмове безбедност државе и одбрана државе, а које ћемо касније укрстити са појмом стална неутралност и војна неутралност. При томе, послужићемо се и начином на који Стајић посматра системе, подсистеме и микросистеме у државној организацији, а са аспекта безбедности (Слика 1).

Слика 1. Шема система, подсистема и микросистема у државној организацији

Извор: (Stajić 2013, 40)

Безбедност државе, апроксимативно национална безбедност, као стање одсуства претњи, поодавно је измештена из чисто војне сфере (војног угрожавања) и проширена у тзв. секторе, као што су политички, економски, социјетални (друштвени) и еколошки сектор. Тај теоријски приступ проширењу безбедности државе, који се приписује Копенхашкој

школи безбедности Института за истраживање мира COPRI у Копенхагену, друге половине прошлог века прихваћен је и у нормативним документима свих земаља (vidi Vilijams 2012). И поред те чињенице о проширењу појма безбедности државе, војна претња остаје доминантна у готово свим савременим дефиницијама националне и међународне безбедности.

Безбедност, с друге стране, у теоријском смислу поима се као стање, организација, функција и систем (Šire u Mijalković 2009). У нашим нормативним актима појам национална безбедност први пут се појављује у Стратегији националне безбедности из 2019. године, где стоји: „Национална безбедност Републике Србије јесте објективно стање заштићености њених националних вредности и интереса од свих облика угрожавања, те субјективан осећај безбедности грађана Републике Србије“ (Strategija nacionalne bezbednosti 2019, 3). Дакле, дефиниција националне безбедности у стратегији акцептира се као *стање* безбедности. Ако се вратимо на Слику 1, уочавамо да *систем* безбедности државе брани и штити виталне вредности. При томе, а што је од значаја за нашу тему, *брани се* територијални интегритет, а *штите* остале вредности. Осврнимо се сада са преостала два поимања безбедности – функција и организација.

У теоријском и правном смислу посматрано у нас, односи према појмовима безбедност и одбрана државе нису једнозначно утврђени. У Уставу Републике Србије, кад су у питању надлежности државе, стоји: „Република Србија уређује и обезбеђује одбрану и безбедност Републике Србије и њених грађана...“ (Ustav Republike Srbije 2006, čl. 97, t. 4). Да држава уређује одбрану и безбедност подразумева да доноси одговарајући скуп прописа типа закона, уредби и других подзаконских аката. Након Устава, највиши нормативни акт у домену националне безбедности јесте Стратегија националне безбедности, усвајана 2009 и 2019. године. Треба истаћи да на нивоу подсистема система националне безбедности (службе безбедности, полиција, војска) појављују и закони, у којима се појам безбедност не дефинише, већ само, како је наведено, у стратегији из 2019.

Кад је у питању *одбрана* земље, после Устава, тај појам се појављује у Закону о одбрани, Стратегији одбране и другим

прописима по дубини. Тако, у Закону о одбрани, одбрана је дефинисана на следећи начин: „одбрана Републике Србије је функција државе којом се обезбеђује сувереност, независност, територијална целовитост и безбедност Републике Србије; одбрана Републике Србије обухвата војну и цивилну одбрану“ (Закон о одбрани 2015, чл. 4, т. 1а). При томе, војна одбрана је дефинисана на следећи начин: „војна одбрана је део одбране Републике Србије који обухвата скуп мера и активности усмерених на припреме за одбрану и одбрану Републике Србије употребом Војске Србије“ (Закон о одбрани 2015, чл. 4, т. 3), док се за цивилну одбрану каже: „цивилна одбрана је део одбране Републике Србије који обухвата скуп мера и активности усмерених на: припреме за одбрану и одбрану Републике Србије невојним средствима; обезбеђивање успешног функционисања државних органа, органа аутономних покрајина и јединица локалне самоуправе, привредних друштава и других правних лица, заштите и спасавања и обезбеђења услова за живот и рад грађана и задовољења потреба снага одбране у ванредном и ратном стању“ (Закон о одбрани 2015, чл. 4, т. 4).

Ако укрстимо претходно наведене ставове о одбрани и безбедности у нашим нормативним актима, логично, поставља се неколико питања: 1) ако је одбрана функција државе, да ли је и безбедност то исто?, 2) ако је систем одбране део система безбедности државе, да ли је одбрана функција тог система и, уопште – које су функције система националне безбедности Републике Србије и 3) ако постоји закон о одбрани, зашто у Србији нема закона о безбедности (Закон о систему националне безбедности)?

У нашој теорији о безбедности као функцији државе можемо препознати два становишта. Прво (синтетички приступ), које негира безбедност као функцију државе, већ је поима као једну од делатности у склопу јединствене функције – усмеравање друштва (Лукић 1979). Друго (аналитички приступ), које безбедност поима као једну од кључних функција државе, јесте шире распрострањено у нашој теорији (Grčić 2000; Stajić 2013; Jovanović 2005). Можемо рећи да у нашој теорији преовладава став да је безбедност функција државе (заштитна, услужна).

За достизање пожељног стања безбедности држава развија систем националне безбедности. Систем националне безбедности Републике Србије, кад су нормативни акти у питању, дефинисан је у Стратегији националне безбедности 2009 и 2019. године, као нормативно, структурно и функционално уређена целина....(Strategija nacionalne bezbednosti 2019, 26). Ако пођемо од чињенице да у систему националне безбедности постоје бројна акта (нормативни аспект), те да је његова структура (структурни аспект) експлицитно утврђена у Стратегији националне безбедности (Strategija nacionalne bezbednosti 2019, 26-28), долазимо до податка да у стратегијама, али ни у једном другом нормативном акту у нас, нису утврђене функције система националне безбедности.

Покушај идентификовања функција система безбедности срећемо у неким теоријским радовима. Мијалковић је става да су две основне функције националне безбедности (не користи реч систем): 1) *функција достизања, развоја и унапређења друштвених и државних вредности и интереса* и 2) *функција контроле безбедносних изазова, ризика и претњи* (Мијалковић 2009, 279). Даниловић, Гордић и Благојевић, разликују опште и посебне функције система националне безбедности, при чему посебне функције именују као *делатности* (Danilović i dr. 2016). Стајић је на становишту да постоји заштитна функција државе, као и њен безбедносни систем. При томе, заштитну функцију поима као мисију, односно циљ, а теоријски разлаже послове, активности и мере безбедности. Стајић је и става да су две основне *подфункције* система безбедности: *превенција* и *репресија* (vidi Stajić 2013). У том смислу, и превенцију и репресију, као и функцију безбедности, Стајић поима као мисије система, а не скуп послова, активности и мера.

У теоријско-методолошком смислу посматрано, сваки организациони (друштвени) систем дефинисан је циљем, функцијама, структуром, карактеристикама, границама и принципима функционисања (vidi Forca 2019a). Са тога аспекта посматрано, да би утврдили подсистеме система безбедности, претходно им морамо одредити функције које обављају, али функције схваћене као скуп послова и активности. Са тог аспекта посматрано, с обзиром да је одбрана законом дефинисана као функција, могуће функције система безбедности су и:

управљање, безбедносно-обавештајна функција, заштита, контрола и надзор, санкционисање, приватна и корпоративна безбедност (vidi Forca 2019b). С обзиром да се у стратегији као посебан део извршног дела система националне безбедности наводе и «други субјекти од значаја за безбедност», то једним именом можемо рећи да постоји и функција као скуп послова и активности других субјеката од значаја за безбедност.

У складу с наведеним долазимо до утврђивања релације појмова безбедност и одбрана, свакако на нивоу државе (националне безбедности). Безбедност, ма у ком облику поимана (стање, организација, функција или систем), јесте потенцијална енергија, у физичком смислу посматрано, усмерена на противдејство свим изворима, облицима и носиоцима (изазовима, ризицима и претњама) који угрожавају виталне вредности и интересе. Када витални вредности и интереси буду објективно угрожени активирају се подсистеми система безбедности, који се са аспекта своје функције супротстављају угрожавању. Отуда, подсистеми система безбедности, у физичком смислу посматрано, јесу кинетичка енергија система националне безбедности. Одбрана је једна од основних функција система националне безбедности, примарно усмерена на супротстављање оружаном угрожавању територијалног интегритета и суверенитета земље споља. Остале функције, структурно уређене у подсистеме система безбедности, компатибилно са одбраном, доводе до жељеног стања безбедности земље, како је утврђено у Стратегији националне безбедности из 2019. године.

У складу с наведеним можемо закључити да је безбедност појам вишег нивоа од одбране, односно да одбрана, као и друге функције (заштита...) чине обим појма безбедност.

Да бисмо добили потпунију релацију појмова безбедност, одбрана и војна неутралност, позабавимо се појмом *неутралност*.

Неутралност

Појавом студије Игора Новаковића – *Стална неутралност у Европи у постхладноратовском периоду* (Novaković 2019),

готово да нема питања које није захваћено са аспекта сталне и војне неутралности. Стога, то дело послужиће нам као извор у детерминисању односа (релације) појмова безбедност, одбрана и војна неутралност. При томе, чињеница је да се о војној неутралности готово искључиво говори само кад су у питању државе Европе и делом Азије, док се у другим случајевима ретко среће. Ово је, вероватно, последица чињенице да су на тлу Европе настале прве модерне државе, да се појам неутралност првобитно и везује за државе старог континента, али и на историјски факт да су на простору Евроазије формирана два најјача у историји војно-политичка блока – НАТО и Варшавски уговор, који су били и својеврсни генератор сталне и војне неутралности током Хладног рата, а посебно након распуштања ВУ, а опстанка и ширења НАТО.

Појам *неутралност* има више аспеката посматрања, а на тлу Европе и дела Азије везује се за ужи скуп држава. Тако, говоримо о појмовима: стална неутралност, обична неутралност (везана само за конкретан рат), неутрализам (неучествовање у рату, али без позивања на неутралност), војна неутралност (неприпадање војним савезима), оружана неутралност, а посредно и о политичкој, економској и другим облицима. Сви ти појмови доводе се у везу и са несврстаношћу, као својеврсном облику неутралности у односу на војно-политичке савезе. Кад су пак државе и њихова неутралност у питању, у најдужем периоду карактеристичне су Швајцарска, Ирска, Аустрија, Финска и Шведска, а у новије време Туркменистан и Молдавија, у извесном смислу и Украјина и, свакако, Србија. Све то, пак, посматра се с аспекта међународног права и праксе. Евидентно, изузетно разуђена и сложена проблематика. Али, нас само интересује однос неутралности према безбедности и одбрани.

Принципијелно посматрано, стална неутралност, као рудиментарна теоријска, али и правна категорија, настаје и посматра се у релацији односа неке државе и рата између других држава. Тај однос неке државе према рату, као облику угрожавања безбедности врло блиско је везан и за однос те државе и великих сила и коалиција у одређеном историјском тренутку. Детерминисање односа према сталној неутралности у прошлом и садашњем веку одредила су два кључна чиниоца

– глобална колективна безбедност и велике силе и њихови савези. Тако, теза коју треба да докажемо јесте да се стална неутралност, као рудимент једног приступа безбедности државе, постепено гасила појавом глобалне колективне безбедности, да би се с појавом војно-одбрамбених савеза (НАТО и ВУ) трансформисала у војну неутралност, али у домену одбране.

Иако у историји постоји записан поучан и драстичан пример намере неког ентитета да остане неутралан у рату између других држава³, с правног аспекта посматрано и у новијој историји, рудимент сталне неутралности везује се за Швајцарску. На Бечком конгресу 1815. године, Швајцарска стална неутралност је призната од стране великих сила, а сам концепт неутралности тиме је био (у случају конкретног оружаног сукоба, као и стална неутралност) и суштински признат као могућа спољнополитичка стратегија појединих држава (Novaković 2019, 30). Стална неутралност Швајцарске била је на практичној провери све до почетка 21. века и формално-правно, или на други начин, остала је призната у међународној заједници. Тако, статус стално неутралне државе Швајцарској је потврђен и признат од стране великих сила уговорима којима је завршен Први светски рат: члан 435. Версајског споразума, чл. 375. Сен-Жерменског уговора, чл. 358. Тријанонског уговора и чл. 291. Нејског уговора (Novaković 2019, 58). Швајцарска стална неутралност издржала је и проверу пријема у Друштво народа (1920), а седиште те организације било је у Цириху, Другог светског рата, те, и посебно, пријем у Организацију уједињених нација, иако тек 2002. године. У Швајцарској је стална неутралност уређена чланом 2 Устава, као највишег правног акта државе (Pejić 2019, 233).

---

3 Прву забелешку о покушају једног ентитета да буде неутралан током сукоба других доноси Тукидид у *Историји Пелопонеског рата*, у тзв. Мелијском дијалогу, односно разговору становника острва Мелос (данашњи Милос) и представника Атине током Пелопонеског рата (вођен од 431-404. године п. н. е.). Атина је захтевала да се Мелос преда и почне да плаћа данак, или да се суочи са могућношћу да буде уништен. Мелосани су са своје стране покушавали да убеду Атињане да их прихвате као „неутралне, пријатеље уместо непријатеља, који нису савезници ниједне од зараћених страна“. Атињани ову понуду нису прихватили, те су сходно ултиматуму опсели и уништили град и делом побили, односно поробили становнике (Novaković 2019, 28-29).

Аустријска стална неутралност је специфичан пример, јер је наметнута посебним меморандумом са СССР-ом и договором великих сила савезница у Другом светском рату, по коме те силе гарантују безбедност Аустрије, али да та земља обавезала да ће званично прогласити сталну неутралност. Тако, Аустрија је 1955. године донела *Закон о сталној неутралности* (Novaković 2011, 14). Чланством у УН (1955) и уласком у ЕУ (1995), Аустрија је задржала неутралност, коју умешно користи у међународним односима.⁴

Стална неутралност Финске и Ирске имају сличан „узрок“, односно настале су под дејством политике великих сила суседа, СССР-а (Финска) и Велике Британије (Ирска). Финска је своју неутралну политику развијала као последицу стицања независности од совјетске империје и задржала је током периода хладноратовских односа у Европи. Модел неутралности у Финској неки аутори дефинишу као делимично правну (*de iure*) и делимично фактичку (*de facto*), а при томе врло флексибилну и прагматичну (Agius, Devine, 2011 u Рејић, 2019, 233). У Уставу Финске се не помиње стална неутралност. Устав Ирске из 1937. године, који је са изменама и допунама још увек на снази, не садржи експлицитно одредбу о неутралности. Међутим, има мишљења да једна уставна одредба (чл. 28.) представља *implicite* правни основ неутралности као дугогодишње спољнополитичке оријентације Ирске: „Рат неће бити проглашен и држава неће учествовати у било ком рату без сагласности Доњег дома”, те да је ово уставни израз самоопредељења, а не обавезивање на неутралност *per se* (Fanning 1982 u Рејић 2019, 237).

Шведска је своју неутралност званично прокламовала за време Балканских ратова 1912-1913. године и задржала је током Првог и Другог светског рата. У теорији се шведска неутралност током Другог светског рата назива и *неутралност под оружјем* (Novaković 2011, 12), пре свега због бојазни од немачке окупације, јер су неке неутралне земље биле окупиране од стране Немачке. Шведска никад није тражила, нити добила,

4 Аутор овог рада је био шеф делегације Министарства одбране Републике Србије која је посетила Аустрију 2012. године, између осталог и по питању сталне неутралности и чланства у ЕУ. Високи представник Министарства одбране Аустрије је том приликом истакао да Аустрија мудро користи своју неутралност (иако наметнуту), у смислу да „вага“ у којим мировним операцијама да учествује, а у којима не.

званично признање сталне неутралности по међународном праву, нити је сопственим правним актима покушала да је дефинише (Novaković 2019, 98).

„Неутралност рађа реципрочна права и обавезе“ (Аврамов и Крећа 2003, 718) како држава у сукобу, тако и трећих и држава које су прогласиле неутралност. Другим речима, неутралност представља правни однос, у којем су стране у сукобу дужне да поштују одређена права неутралних држава, док су неутралне државе, са друге стране, дужне да се уздржавају од извесних аката према странама у сукобу, да их спречавају или да трпе извесне поступке са њихове стране. У складу с наведеним, кључни правни акти који детерминишу неутралност јесу: „Паришка повеља“ из 1856. године, Хашка конвенција V „О поштовању права и обавеза неутралних држава у случају рата на копну“ из 1907. године, „Хашка конвенција XIII: “О поштовању права и обавеза неутралних држава у случају рата на мору“ из 1907. године, и коначно, неки аспекти који се тичу заштите жртава сукоба, а који имају везе са статусом неутралних држава за време оружаног сукоба, кодификовани су у Женевској конвенцији из 1949. године (Novaković 2019, 44). Дакле, ради се о конвенцијама које регулишу неутралност у време оружаног сукоба (рата). Иако је било покушаја да се донесу конвенције о сталној неутралности у доба мира, то формално није учињено.

Стварање система колективне безбедности после Првог светског рата (Друштво народа), пољуљало је однос према сталној неутралности, да би формирање ОУН после Другог светског рата у потпуности довело у питање да ли нека држава чланица те организације може да има статус стално неутралне земље. У том смислу, два фактора су допринела трансформацији сталне неутралности из домена безбедности у домен одбране. То су стварање војних савеза НАТО и ВУ и успостављање Заједничке спољне и безбедносне политике ЕУ.

НАТО (1949) и ВУ (1955-1991) су одбрамбени војни савези формиран у складу с чланом 51 Повеље УН. Тако, чланице УН, па и неке сталне чланице Савета безбедности (САД, Француска, Уједињено Краљевство и СССР) подржавале су политику колективне безбедности УН и на њу имале

пресудан утицај, с једне и, организовале су заједничку одбрану у оквиру војних савеза, с друге стране. И НАТО и ВУ су имали непосредан политички утицај на неутралност држава у смислу: 1) пријемом неке државе у своје чланство ти одбрамбени савез су, по дифолту, ту државу стављали изван неутралности, 2) водеће земље чланице НАТО и ВУ, пре свега САД и СССР су својим ставовима и правом вета утицале на блокаду рада Савета безбедности, као главног органа УН за безбедност у свету и 3) водеће земље НАТО и ВУ, пре свега САД и СССР су блокирале и чланство појединих држава у УН и друге међународне организације. Такав тренд настављен је и након распуштања ВУ и распада СССР, након Хладног рата, само што се уместо бившег СССР сада појављује Русија.

Европска унија је формирањем 1992. године успоставила Заједничку спољну и безбедносну политику (други стуб), којој је Лисабонским уговором, који је ратификован 2009. године, придата и Заједничка безбедносна и одбрамбена политика као њен део. Међутим, управо је питање *одбране* остало право неким државама да је организују у складу са својим опредељењем: „Политика Уније у складу са овим одељком не доводи у питање специфичан карактер безбедносне и одбрамбене политике појединих држава чланица“ (Lisabonski ugovor 2009, čl. 42. t. 2). Тако, државе чланице УН и ЕУ (Аустрија, Шведска, Финска, Малта, Кипар и, поготово, Ирска), остале су неутралне, али у домену одбране, односно неприпадања ниједном војном савезу.

Све разматране неутралне државе су чланице УН. У том смислу, оне подржавају политику безбедности коју спроводи Савет безбедности УН и активно учествују у његовим активностима широм света, пре свега у мировним операцијама. С друге стране, осим Швајцарске, наведене државе су и чланице ЕУ и активно учествују у Заједничкој безбедносној и одбрамбеној политици, као делу Заједничке спољне и безбедносне политике Уније, као што су мировне мисије и операције и чланство у борбеним групама ЕУ. Треће, све наведене стално неутралне земље су чланице НАТО програма Партнерство за мир, у којем реализују део заједничких активности чланица програма по питањима очувања међународне безбедности. Такође, све наведене

земље су чланице Савета Европе и ОЕБС, у чему подржавају те међународне организације и по питањима њихових надлежности и активности у домену безбедности.

Табела 1. Чланство пет неутралних земаља у међународним организацијама и програмима

ДРЖАВА	УН	ЕУ	ПЗМ	Савет Европе	ОЕБС
Аустрија	1955	1995	1995	1956	1973
Ирска	1955	1973	1999	1949	1973
Финска	1955	1995	1994	1989	1973
Швајцарска	2002	-	1996	1964	1973
Шведска	1946	1995	1994	1949	1973

Извор: Обрада аутора

У складу с наведеним можемо закључити да данас и нема стално неутралних држава у свету, када је безбедност у питању. *Практично, стална неутралност трансформисана је у војну неутралност, односно неприпадање ниједном војном савезу.* То потврђују следећи подаци: Од деведесетих година за Шведску и Финску се користи термин “militarily non-aligned”, Ирска се означава као “military neutrality”, док је Аустрија “non-allie” држава у стратешком смислу (Рејић 2019, 233). И Швајцарска је чланством у наведеним организацијама, практично, напустила сталну неутралност, кад је безбедност у питању. Међутим, стална неутралност Швајцарске, као прве правно признате неутралне државе, остала је симбол сталне неутралности.

ВОЈНА НЕУТРАЛНОСТ КАО РАЦИОНАЛНО ОПРЕДЕЉЕЊЕ СРБИЈЕ

Реч рационалан (лат. *rationalis*), значи разумљив, обдарен разумом, основан на разуму...(Vujaклија 1985, 778). Дакле, у основи речи је разум (*ratio*). Рационализам и рационалан избор предмет су филозофије и друштвених наука, а највећу примену нашли су у економији. Са теоријског аспекта, у односу на насловљено питање, нас интересује рационалан избор у политици (политикологија).

Политика, када су државе у питању, јесте домен у којем владају интереси. Гледајући са економског аспекта, Голубовић каже: „Појединац увек делују у складу са својим интересима, односно да треба да делује у складу са својим интересима да би био рационалан“ (Golubović 2011, 166). Међутим, ако се са економског пребацимо у политички амбијент наведени економски аспект добиће сасвим другачије погледе. Тако, класична теорија политичког одлучивања подразумева да актери своје одлуке доносе потпуно рационално, дакле логичке, ваљане, поуздане и емпиријски засноване, те утемељене на чињеницама (Grdešić 1995, 27-28). Такав приступ се сматра и идеалним у теорији политичког одлучивања. С друге стране, велики број аутора је става да се у политици прибегава тзв. *ограниченој рационалности*, у којој се уводи појам „оптимално“. Основна премиса ограничене рационалности јесте да се ради о теорији у којој се доносе одлуке које оптимизирају корист у датом контексту, односно „да се не покушава постићи корист у оквиру идеалног, већ задовољавајуће у оквиру могућег“ (Petek i Petković 2014, 118). Отуда се, врло често и прагматично, политика и дефинише као оптимално у оквиру могућег.

Теорија ограничене рационалности у политикологији, према неким савременим гледањима, почива на четири принципа: 1) принцип намераване рационалности, 2) принцип адаптације, 3) принцип несигурности и 4) принцип компромиса (Jones et all, 2006, 54). Сами по себи наведени принципи ограничене рационалности подразумевају да државе при избору својих опредељења у спољној политици настоје да буду рационалне и делују у складу са својим интересима, али да се адаптирају процесима у окружењу и траже компромис, при чему њихови потези делују и несигурно.

Анализу сваке појаве и процеса треба ставити у историјске услове у којима се догађа или се догодила. До прокламовања војне неутралности Србије од стране Народне скупштине (2007), дошло је у врло сложеним спољним и унутрашњим условима по Србију.

Кључни фактори у опредељењу Србије за војну неутралност били су оружани напад-агресија НАТО на СР Југославију 1999. године и однос западних земаља према

процесима на и око Косова и Метохије. Оружани напад - агресија⁵ НАТО на СР Југославију изведена је мимо мандата Савета безбедности УН, противно члану 5 Вашингтонског уговора о формирању Алијансе, али и противно уставима земаља чланица НАТО које у учествовале у оружаном нападу (види Forca 2019a). Након оружаног напада – агресије НАТО, на Косову и Метохији је успостављена мисија УН – УНМИК и размештене су међународне војне снаге – КФОР, које су, претежно, чинили војни ефективи земаља чланица Алијансе. Од тада, практично, на Косову и Метохији траје процес којим западне земље, претежно чланице НАТО, аутономну покрајину Републике Србије подржавају ка стицању независности. Иницијатива Марти Ахтисарија (изасланик Генералног секретара УН) резултовала је предлогом о *надзираној независности Косова*, који је одбачен (RTS 2010). Стога, у тачки 6. Резолуције Народне скупштине, експлицитно је наведено: „Због укупне улоге НАТО-а, од противправног бомбардовања Србије без одлуке СБ до Анекса 11 одбаченог Ахтисаријевог плана, у коме се одређује да је НАТО „коначан орган” власти у „независном Косову”, Народна скупштина доноси одлуку о проглашавању војне неутралности Републике Србије у односу на постојеће војне савезе до евентуалног расписивања референдума на којем би се донела коначна одлука по том питању“ (Vlada Republike Srbije 2007).

Остали спољнополитички чиниоци од утицаја на опредељење Србије за војну неутралност јесу мањег значаја од претходно наведеног, али се морају узети у разматрање.

Прво, ма како то звучало противно погледима теорије структуралних реалиста (Кенет Волц) да мале земље, зарад своје безбедности, морају да „ускачу у вагон“ (придружују се великима), ипак, примарна оријентација тих земаља треба да буде заснована на изворним принципима Повеље УН. У Повељи УН, у члану 51, свакој држави је дато право на самоодбрану. Свакако, то право државе могу да спроводе самостално или удруживањем с другим државама. Тако, уколико немају моћ да се носе с великима, мале државе бар имају подршку у

5 Оружани напад НАТО на СР Југославију 1999. године, формално-правно, није потврђен као агресија пред Међународним судом правде. За већину западних земаља реч је о хуманитарној интервенцији, која је била оправдана, док се у највећем делу наше јавности и званичној политици тај напад именује као агресија.

међународном праву, што принципијелно посматрано, не би требало да смета никоме. То јесте рационалан потез, ма како се то не чинило у архаичном светском поретку у коме доминирају моћ, сила и интереси.

Друго, од политичких промена у Србији 2000, а посебно након раздруживања Србије и Црне Горе, 2006, Србија је стратешки опредељена за чланство у Европској унији. Чланство у ЕУ, а priori, не подразумева нити захтева чланство у НАТО. Ту тврдњу потврђује чињеница да су чланице Уније већ постале стално неутралне земље као што су Аустрија, Ирска, Шведска, Финска, а у извесном смислу и Малта и Кипар. Истини за вољу, све бивше социјалистичке државе централне и источне Европе и Балкана, као и државе настале на простору бившег СССР-а, пре пријема у ЕУ, постале су чланице НАТО.

Треће, Србија је као самостална и независна држава постала чланица УН, Савета Европе и ОЕБС, а своју мирољубиву политику и допринос безбедности у свету показала је и чланством у НАТО програму Партнерство за мир, од 2006. године, као и учешћем у мировним операцијама под мандатом УН. До прокламовања војне неутралности (2007), припадници Војске су већ били ангажовани у мировним мисијама УН: MONUSCO-ДР Конго, UNMIL-Либериа, UNOCI-Обала Слоноваче и UNICYP-Кипар (Ministarstvo odbrane 2010).

Четврто, у односу на постојеће војне савезе, Србија је могла да се кандидује за НАТО или ОДКБ. Опредељење за било који од два наведена савеза, значило би директно супротстављање оном другом, што је разумљиво ако се сагледају савремени геополитички односи. Истини за вољу, само у најави и доста магловито у међународној јавности је фигурирала и најави руског предлога коју ће у Берлину обзнанити тадашњи председник Медведев, али тек 2008, о Споразуму о европској безбедности, који није добио ширу званичну пажњу у Европи. У том смислу, неприпадање ниједном војном савезу јесте рационално.

Пето, а у вези с претходним, војна неутралност је рационалан избор јер Србија остаје самостална у одлучивању о сопственој одбрани, а тиме и безбедности. Наиме, чланство у било ком војном савезу подразумевало би одустајање

од дела суверенитета, с једне, а упуштање у могућу ратну комбинаторику против трећих држава или другог савеза, с друге стране. Србији која је претрпела голготу НАТО агресије то није било потребно и стога је војна неутралност рационалан избор.

Шесто, у оквиру другог државног ентитета (СФРЈ), Србија има традицију неутралности, оличену у припадању Покрету несврстаних земаља. Иако неутралност и несврстаност нису исти појмови, ипак, и један и други означавају неприпадање војним савезима. С обзиром да је Покрет несврстаних изгубио на значају који је имао у доба Хладног рата, те да се распала СФРЈ, логичан след за Србију јесте да се определи за војну неутралност.

Седмо, иако се моралности у спољној политици не придаје велики значај, ипак тај факт се мора узети у обзир при квалификацији опредељења Србије за војну неутралност. О томе говори познати професор на Харвардском универзитету Џозеф Нај (*Joseph S. Nye*) у својој најновијој књизи „*Do Morals Matter?*“. Нај о моралности у спољној политици каже: „Заправо, већина питања спољне политике везана је за компромисе између вредности које захтевају избор, а не за примену строге формуле *националних интереса*... Добро морално резонување мора бити тродимензионално, одмерено, и мора избалансирати намере, последице и средства... Етична спољна политика мора узети у обзир важност одржавања институционалног поретка који промовише моралне интересе...“ (*Vijesti* 2020). Србија у време прокламовања војне неутралности није имала утврђене националне интересе. Да ли су политичке елите у Србији избалансирале последице и средства одлуке о војној неутралности, не може се поуздано тврдити. Међутим, да је одлука о војној неутралности морална, у то се не може сумњати, поготово ако се има у виду да је најјачи војни савез створен у историји – НАТО своју силу исказао на полураспаднутој земљи (СРЈ), обележавајући свој 50. рођендан, а мимо међународних и сопствених прописа. Хиљаде убијених и рањених, разорена инфраструктура и враћање земље недогледно уназад, то су последице НАТО агресије на СРЈ. Приступање таквом савезу, па ма како се ценили узроци агресије НАТО на СРЈ, од стране

Србије било би потпуно аморално и, практично, тим чином би Србија „оправдала“ агресију НАТО на СРЈ.

Осмо, одређење Србије за војну неутралност има своје и политичке и економске димензије, ма колико се везивало само за одбрану земље и неприпадање војном савезу. Нови век је носио нове односе у међународном политичком поретку (систему). Како неко записа – свет има четири стране. Осим недвосмисленог утицаја и моћи САД и НАТО, а можда баш због тога, они који су у било којој врсти сукоба с Америком, другачије гледају на државе чланице Алијансе, а другачије на оне које то нису. Тако, убрзо након прокламовања војне неутралности потписано је стратешко партнерство са Кином, нешто касније са Азербејџаном и Русијом. Тиме је Србија стекла извесну слободу маневра у међународним односима, која јој је потпуно недостајала у рату 1999. године.

Девето, Србија практично, и поред наведеног, није имала избор, јер друга могућност у односу на чланство у НАТО, која ипак није била реална, јесте приступање Организацији договора о колективној безбедности – ОДКБ. Отуда, неприпадање ниједном војном савезу за Србију није било само рационално, већ и изнуђено решење одређеног историјског тренутка (vidi Forca 2016). Да је овај аспект одређења Србије коректно наведен, говори и чињеница о односу западних земаља према нашој земљи приликом добијања статуса посматрача у Парламентарној скупштини ОДКБ 2013. године. Тај потез Србије на западу је оцењен као зближавање с Русијом.

Десето, унутрашњу политичку сцену у Србији карактерисала је кохабитација власти, јер премијер и председник државе нису припадали истој странци. Од 2007. године, за народњачку коалицију, предвођену Демократском странком Србије, војна неутралност је представљала манифестацију отпора у односу на НАТО и пројектовану независност Косова и Метохије, док је за прозападни блок, предвођен Демократском странком, војна неутралност била небитна, пошто и статусно међународно признате неутралне државе (Аустрија, Шведска, Финска и Швајцарска), као чланице процеса Партнерство за мир, имају своје мировне војне снаге у разним мисијама, и уско сарађују са НАТО-ом. Пошто ова декларативно-политичка

одлука народне скупштине Србије, као последњи апел Западу да не подржава сецесију Косова није успео, дошло је до пада владе и расписивања превремених општих избора (Gaćinović 2018, 34).

Прокламовање војне неутралности Србије од стране Народне скупштине изазвало је различита реаговања, примарно у домаћој јавности, јер је западни свет, бар декларативно, остао неутралан по том питању, док Кина и Русија подржавају такво опредељење. Неки од аргумената дела домаће јавности против војне неутралности Србије биле су чињенице да та неутралност није званично међународно призната од стране међународне заједнице, нити је обухваћена у домаћим нормативним и правним прописима. „Замерка“ о међународном не признавању војне неутралности Србије је на „климавим ногама“, јер постоје и друге земље којима неутралност није формално – правно призната, нити су то тражиле. С друге стране, експлицитно одређење Србије као војно неутралне државе, иако после 12 година, нашло се у стратешким документима, примарно у Стратегији одбране Републике Србије, где је утврђено као одбрамбени интерес (Strategija odbrane 2019). Критичарима против војне неутралности Србије тај факт није довољан, односно сматрају да се неутралност мора утврдити прописом тима закона, па и у Уставу. Стога, са аспекта рационалности опредељења за војну неутралност исказану као одбрамбени интерес, анализирајмо тај факт мало детаљније.

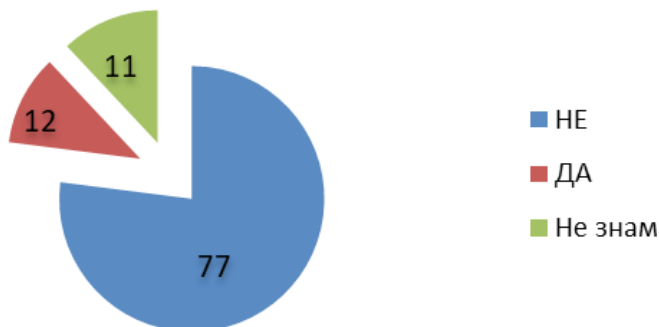
Прво, када се анализира неутралност неке државе, примарно, узимају се у обзир: званични, прокламован или утврђен у нормативним актима, став официјелне политике; однос међународне заједнице (формално признање); став држава контролора (државе које су с било ког аспекта заинтересоване за неутралност конкретне земље) и преовлађујући став домаће јавности (vidi Novaković 2019).

Званична политика у Србији од 2007. године на овамо, ма ко да је чинио парламентарну већину и био на власти, декларативно и константно је заступала став о војној неутралности Србије, иако се то опредељење није нашло у правним и нормативним актима наше земље. Истини за вољу, од промена 2000. године („5.октобар“) до проглашења војне

неутралности, у официјелној политици Србије фигурирао је став о њеној *евроатланској* спољнополитичкој организацији, да би се касније трансформисао само у *европске* интеграције. При томе, власти у Србији нису званично захтевале да се Србији формално призна неутралност, нити је међународна заједница од Србије то тражила. С друге стране, западне земље, а поготово лидери ЕУ и НАТО, константно су истицали да је опредељење за војну неутралност лични избор Србије која самостално одлучује о својој спољној политици. Ако је и било размене ставова и анализа у тзв. тајној дипломатији, званично не постоји документ у коме је Србија условљавана да напусти војну неутралност. Од бројних изјава званичника НАТО према војној неутралности Србије, издвојићемо ону коју је дао Генерални секретар Столтенберг: „*Никада не смемо заборавити прошлост, али можемо да идемо даље. То је оно што НАТО и Србија раде у свом партнерству идући ка конструктивном односу који је од заједничке користи. Србија је јасно ставила до знања да не жели да буде члан НАТО и ми то у потпуности поштујемо. Политика неутралности за коју се определила Србија није била сметња да НАТО и Србија буду блиски партнери*“ (Politika 2019). Кад су у питању државе контролори, однос према војној неутралности Србије је различит, али примарно неутралан или позитиван. Посебно је позитиван став две сталне чланице Савета безбедности УН – Кине и Русије, који има своју посебну тежину у међународним односима. На крају, огроман део домаће јавности подржава војну неутралност Србије, односно има негативан став о чланству Србије у НАТО. Од бројних истраживања односа домаће јавности према НАТО приказаћемо истраживање које је спровео *Институт за европске послове* из Београда у марту 2020. године (Графикон 1).

Графикон 1. Питање: Да ли подржавате да Србија постане чланица НАТО?

Извор: (Institut za evropske poslove 2020, 8)

На питање Да ли подржавате да Србија постане чланица НАТО позитивно је одговорило 11% испитаника, негативно 77%, док је 12% анкетираних одговорило да не зна. Ако се погледа истраживање истог института уназад неколико година, подаци су слични (Табела 2).

Табела 2. Истраживање: да ли подржавате да Србија постане чланица НАТО?

ДАТУМ	НЕ	ДА	Не знам
Март 2017	82	12	6
Март 2018	84	11	10
Март 2019	79	10	11

Извор: (Institut za evropske poslove 2020, 9)

Дакле, став јавног мњења у Србији према чланству наше земље у НАТО је изузетно негативан.

Други аспект провере рационалности опредељења Србије за војну неутралност јесте одредба у Стратегији одбране из 2019. године. У Стратегији одбране војна неутралност је утврђена као један од одбрамбених интереса Србије, где је записано: „Војна неутралност јесте одбрамбени интерес

Републике Србије који је произашао из њених националних вредности и интереса и међународног положаја. Војном неутралношћу Република Србија исказује своје одређење да не приступа војно-политичким савезима, што не искључује сарадњу у области одбране. Тиме се стварају услови за јачање способности и капацитета система одбране и унапређење укупне безбедности Републике Србије и њених грађана“ (Strategija odbrane 2019, 7).

Табела 3. Националне вредности и интереси и одбрамбени интереси Републике Србије

НАЦИОНАЛНЕ ВРЕДНОСТИ	НАЦИОНАЛНИ ИНТЕРЕСИ	ОДБРАМБЕНИ ИНТЕРЕСИ
слобода, независност, мир, безбедност, демократија, владавина права, социјална правда, људска и мањинска права и слободе, једнакост и равноправност грађана, толеранција, транспарентност, солидарност, родољубље и здрава животна средина.	очување суверености, независности и територијалне целовитости; очување унутрашње стабилности и безбедности; очување постојања и заштита српског народа где год он живи, као и националних мањина и њиховог културног, верског и историјског идентитета; очување мира и стабилности у региону и свету; европске интеграције и чланство у Европској унији; економски развој и укупни просперитет и очување животне средине и ресурса Републике Србије.	заштита суверености, независности и територијалне целовитости; заштита безбедности Републике Србије и њених грађана; очување мира и безбедности у региону и свету; унапређење националне безбедности и одбране кроз процес европских интеграција; <i>војна неутралност</i> и сарадња и партнерство са државама и међународним организацијама у области безбедности и одбране.

Извор: (Strategija nacionalne bezbednosti 2019; Strategija odbrane 2019)

Ако се осврнемо на први део одређења војне неутралности у Стратегији одбране, требало би много простора за образлагање односа војне неутралности, као одбрамбеног интереса и националних вредности и интереса, из којих војна неутралност произилази. Стога, несумњиво је да војна неутралност није у колизији нити са једним од наведених вредности и интереса, што потврђује такав стратешко опредељење.

Ако пак узмемо у обзир други део одређења војне неутралности као одбрамбеног интереса, онда можемо да наведемо бројне показатеље да та неутралност није препрека развоју система одбране, односно да у пракси, кроз сарадњу, доприноси његовом јачању, као и јачању безбедности земље.

У контексту војне неутралности Србије, кад се помене сарадња у домену одбране, прве мисли одлазе ка НАТО и Русију или ОДКБ. Међутим, сарадња Републике Србије у области одбране јесте једна од најзначајнијих делатности система одбране која се утврђује законом, а операционализује споразумом и плановима непосредне сарадње. Захваљујући и опредељењу за војну неутралност, Република Србија је у позицији да остварује сарадњу у области одбране са преко 50 земаља света, међу којима су највеће силе САД, Кина, Русија, чланице ЕУ, велике земље као што су Индија, Бразил и Турска, али и мале земље попут нама суседних земаља (осим Албаније), али и Краљевине Лесото, на пример. Попис области у којима се остварује сарадња, а који се дефинише законом и разрађује у плановима, у оквиру одбране је импозантан и, свакако, различит од државе до државе. Осим билатералне сарадње у области одбране на нивоу држава-држава, Србија остварује сарадњу и са НАТО (програм Партнерство за мир), ЕУ (у оквиру Заједничке безбедносне и одбрамбене политике – ЗБОП) и ОДКБ, као и на нивоу разних регионалних иницијатива.

Чињеница је да се последњих година, а посебно од 2013. и потписивања стратешког партнерства Србије и Русије у делу домаће и страног јавности говори о приближавању те две земље, посебно у домену одбране и безбедности. При томе, однос Русије и Србије посматра се са најмање два аспекта. Прво, као интерес Русије да преко Србије и Републике Српске остане

фактор утицаја на Западном Балкану. Друго, као настојање Србије да одржи подршку Русије у односу према Косову и Метохији у смислу непризнавања независног Косова, те да, у том смислу јача и своје одбрамбене капацитете, увозом и набавком наоружања и војне опреме. Отуда, када се анализирају односи Србије са великим силама, посебно у домену сарадње у домену одбране, примарно се обухватају вежбовне активности и набавка наоружања и војне опреме. У том смислу, подаци уназад неколико година илуструју ту сарадњу.

Прво, ако анализирамо само вежбовне активности, подаци се разликују од извора до извора. Стога, приказаћемо неке податке које су дали страни медији. Тако, *Глас Америке* преноси да је Србија са НАТО од 2006. до 2018. године имала 150 вежби, док је од 2013. (потписивање споразума о стратешком партнерству с Русијом) са Русијом до 2018. године одржала 12 вежби (*Glas Amerike* 2018). С друге стране, *Правда* преноси да је у 2019. години Војска Србије су Русијом одржала четири војне вежбе, док је у исто време с НАТО партнерима (Бугарска, Румунија, Мађарска, Грузија, Охајо) одржала 13 вежби (*Pravda* 2019).

Друго, наоружање и војна опрема (НВО) је један од кључних чинилаца изградње оперативне способности Војске Србије. Војска Србије се опрема НВО из сопствених извора (производња домаће индустрије) и набавком из иностранства. Користећи позицију војно неутралне земље Војска набавља НВО из Русије, али и западних земаља чланица НАТО и ЕУ, као и Турске, Кине и других земаља. Чињеница је да је поред тенкова Т72 и извиђачких оклопних борбених возила БРДМ, у претходне три године Војска Србије купила из Русије пет хеликоптера Ми-17В-5, четири борбена хеликоптера Ми-35М, преузета је донација од шест ловаца МиГ-29, на ремонту су четири 29-ке које су донација Белорусије, за укупно 14 авиона тог типа договорено је одржавање и подршка, као и руски противваздушни система Панцир-С1. Међутим, Војска се опрема НВО и из земаља чланица НАТО. Тако, Специјална бригада од 1.500 припадника преоружана је на белгијске аутоматске пушке НАТО стандарда SCAR-L, а од Ербаса је купљено пет хеликоптера Х-145М (*Politika* 2020).

Наоружавање Војске Србије руским НВО није остало незапажено на западу, посебно у САД. Тако, Метју Палмер, специјални представник америчког државног секретара за Западни Балкан, изразио је 2. новембра 2019. године забринутост САД због присуства руске војне опреме у Србији. „Постоји забринутост и због могућности да Србија набави специфичне руске системе. То би водило ризику да јој се уведу санкције због куповине руске војне опреме“, рекао је Палмер у интервјуу македонској телевизији *Алсам М*. Такође, Србију је 8. новембра исте године посетио Томас Зарзецки, директор Радне групе Бироа за међународну безбедност и контролу наоружања у Стејт департменту која је задужена за увођење санкција према руском безбедносном сектору и фирмама, појединцима и државама које сарађују са војним и обавештајним секторима Руске Федерације (*Slobodna Evropa* 2020). Иако су се у јавности очекивале санкције Србији због увоза руског оружја, до тога није дошло, али је председник Србије изјавио да ће наша земља обуставити даљи увоз НВО.

Треће, а од посебног значаја за сарадњу у домену одбране, јесте учешће Војске Србије у мултинационалним операцијама. Ово из више разлога. Прво, Законом о одбрани је утврђено да се одбрана Србије остварује, између осталог и учешћем у мултинационалним операцијама (*Zakon о odbrani*, чл. 5., т. 4). Друго, у духу прокламоване војне неутралности, Војска Србије и друге снаге одбране учествују у мировним операцијама под мандатом УН и ЕУ. Треће, учешће у мултинационалним операцијама, поред евидентног доприноса Србије миру и безбедности у свету, има директан утицај на оспособљавање Војске у делу мисија и задатака који су јој додељени у Стратегији одбране. Четврто, учешће у мултинационалним операцијама има дугу традицију у нас, једно време након распада СФРЈ је било у застоју и посебно је активирано од када је Србија постала самостална и независна држава.

Број мисија и припадника војске који у њима учествују, мења се из године у годину. Према изјави министра одбране Републике Србије, Војска Србије тренутно учествује у осам мировних мисија, од чега је пет под мандатом УН, а три под мандатом ЕУ. Укупни број припадника Војске Србије у наведених осам мисија је 274 (*НИ* 2021).

Посебан аспект у промишљању сарадње у одбрани има сарадња са ЕУ. Поред наведених мировних мисија, Војска Србије је опредељена за учешће у борбеним групама ЕУ и у раду Европске одбрамбене агенције, као целинама Заједничке безбедносне и одбрамбене политике Уније. Борбена група (енг. *European Union Battlegroup – EU BG*) представља „специфичан облик састава за брзо реаговање“ и један могући одговор на благовремено обезбеђење потребних способности за операције управљања кризним ситуацијама које предводи ЕУ. Установљене су 2004. године. Република Србија се, након искуства стеченим кроз учешће у мировним мисијама и операцијама ЕУ, определила да свој допринос Заједничкој безбедносној и одбрамбеној политици да и кроз учешће у БГ ЕУ. У претходном периоду Република Србија добила позив да учествује у следећим БГ ЕУ:

- Борбена група „*HELBROC*“ (коју чине Грчка, Бугарска, Румунија, Украјина и Кипар),
- борбена група „*MLF – Multinational Land Forces*“ (коју чине Италија, Аустрија, Мађарска, Хрватска и Словенија),
- Вајмарска БГ (коју чине Пољска, Немачка и Француска),
- Вишеградска БГ (коју чине Пољска, Чешка, Словачка и Мађарска) и
- Шпанска борбена група (коју чине Шпанија и Португал).

Република Србија се определила за учешће у БГ: “*HELBROC*” коју предводи Грчка. Ноту о приступању Р. Србије *Техничком споразуму о успостављању БГ ЕУ “HELBROC”* потписао је начелник Генералштаба Војске Србије на маргинама састанка Војног комитета ЕУ, одржаног 08.11.2016. године у Бриселу. У овој БГ Србија учествује са водом војне полиције, тимом за цивилно-војну сарадњу, до пет штабних официра и националним елементом подршке (Zafirović 2018, 24).

Све наведено указује да Србија има изузетно развијену сарадњу у оквиру одбране са бројним земљама и организацијама. То је у складу са националним и одбрамбеним интересима Србије, а доприноси јачању система одбране, како је и записано

у опредељењу за војну неутралност као одбрамбени интерес. Тиме се, ван сваке сумње, војна неутралност показује као рационално опредељење Републике Србије.

ВОЈНА НЕУТРАЛНОСТ СРБИЈЕ КАО ПРИВРЕМЕНО РЕШЕЊЕ

Историјска је чињеница, реторичког карактера, да у међународним односима нема вечитих и за сва времена успостављених решења. То илустративно показује и однос према сталној неутралности неких земаља обухваћених у раду. Стога, привременост као атрибут војне неутралности Србије има најмање две димензије посматрања: 1) временска – до када и 2) циљна – шта је алтернатива. Обе те димензије морају се посматрати у својој компатибилности, а у односу на перспективну спољнополитичку оријентацију Србије у свету који се мења. При томе, постојеће решење увек је једна од алтернатива које се разматрају.

Свет који се мења, по виђењу већег броја теоретичара, али и изјавама светских званичника, већ јесте или се креће ка мултиполарности, која у садашњем тренутку има изглед *биполаризованог мултиполаризма*: за и против САД. Употребљена је синтагма биполаризовани мултиполаризам, јер су на једној страни државе које подржавају САД као лидера, док су на другој страни државе које се одупиру доминацији САД, али међу којима нема јасно утврђеног „вође“. Тај биполаризовани мултиполаризам Александар Дугин именује као *нови биполаризам*, посматрајући га у односу атлантиста, односно они који подржавају САД и анти-атлантиста - они који се одупиру утицају САД (vidi Stepić 2016). Са државоцентричног приступа међународном поретку (систему), мултиполарност се мора посматрати у светлу утицаја САД, Кине и Русије и, потенцијално, Европске уније или њених водећих земаља. Шири поглед на тај приступ може да обухвати и Уједињено Краљевство (након изласка из ЕУ), Индију, Бразил, Турску и још неке земље, али и релативно утицајну а неуједињену снагу око 1,7 милијарди муслиманског света.

Користећи позицију моћи након Хладног рата, САД као једина суперсила успеле су да одрже НАТО, иако је распуштен ВУ. Опстанак НАТО, иако недвосмислено под утицајем САД, има своје упориште и у Повељи УН. Наиме, у Глави VIII, члан 53 Повеље УН је утврђено да „Савет безбедности, кад год је целисходно, користи такве регионалне споразуме или агенције за принудну акцију под својим руководством“ (Povelja UN 1945, čl. 53). Тако, *de facto* продужена рука моћи САД, НАТО је, *de iure*, опстао као организација коју УН могу да ангажују за решавање безбедносних проблема у свету. На тај начин, реално посматрано, НАТО се из одбрамбеног савеза трансформисао у глобални безбедносни механизам. Чињеница је да се НАТО од краја Хладног рата проширио са 16 на 30 држава чланица и да још увек у званичним документима ЕУ фигурира као гарант европске одбране (Lisabonski ugovor 2009, čl. 42.). С друге стране, формирање ОДКБ и јачање Русије је додатни мотив да САД убеди савезнике да је НАТО неопходан. У том смислу, чланство у НАТО остаће опција сада неутралних држава са тешко процењивим до када ће то важити у будућности.

Кључни критеријум који, практично, обухватају могуће алтернативе садашњој војној неутралности Србије јесте решење статуса Косова и Метохије. Дакле, основни проблем јесте Косово и Метохија. У науци је проблем оно што има решење. У том смислу, решење статуса Косова и Метохије нема орочен рок који, принципијелно посматрано, може да буде релативно кратак и недогледно дуг.

Први аспект утицаја Косова и Метохије на војну неутралност Србије јесте чињеница да је Србија недовршена држава. Процес разби-распада (Кнежевић 2019, 78) бивше СФРЈ није довршен управо на територији Србије. Косово и Метохија, као аутономна покрајина Србије по Уставу, налази се под протекторатом УН. С друге стране, привремени органи власти на Косову и Метохији једнострано су прокламовали независност Косова, 2008. године, коју је признао велики број земаља света, међу којима и три сталне чланице Савета безбедности (САД, Уједињено Краљевство и Француска). Дакле, када се говори о перспективи војне неутралности Србије, поставља се питање – *које Србије: са Косовом, без Косова или нешто треће?* При томе, чињеница је да већина

држава чланица и ЕУ и НАТО признаје независност Косова, као и да све више јачају притисци водећих земаља и Уније (Немачка) и Алијансе (САД и Велика Британија) на Србију у смислу захтева да се Србија и Косово међусобно признају.

Други аспект утицаја Косова и Метохије на војну неутралност Србије је услован и посредан, а односи се на чланство наше земље у ЕУ. Колико војна неутралност Србије до сада није била препрека путу ка ЕУ, јер у Унији већ постоје неутралне државе, решење статуса Косова и Метохије јесте додатни услов. Наиме, примењујући двоструке аршине, званичници ЕУ су става да пријем неке земље у Унију није могућ уколико постоје територијални проблеми са суседима. Свакако, по Уставу и званичним ставовима наше политике, Косово и Метохија је саставни део Србије и не може се говорити о суседним земљама. Међутим, званична ЕУ је са Косовом ушла у процедуре сличне као и са признатим државама, те је Косово у статусу потенцијалног кандидата за чланство у Унији, са потписани Споразумом о стабилизацији и придруживању, 2016. године. Тај двоструки аршин који додатно оптерећује ситуацију садржан је у парадоксалним поступцима ЕУ, која је у своје чланство примила подељени Кипар (2004), па и Словенију (2004) и Хрватску (2013), које ни до данас нису решиле међусобна територијална спорења. Словенија (2004) и Хрватска (2009) су прво постале чланице НАТО, па ЕУ. С друге стране, постојале су иницијативе да и Кипар постане чланица НАТО. Тако, хипотетички посматрано, те с обзиром да су политичке елите на Косову недвосмислено оријентисане ка чланству у НАТО, могуће је да Србија (са или без Косова) пре чланства у ЕУ прво постане чланица НАТО. Такав ток – прво у НАТО па у ЕУ, примењен је код пријема свих бивших социјалистичких земаља у Унију.

Хипотетички, али не без основа, опредељење Србије за неприпадање војним савезима, посебно не НАТО, може бити „скинуто с дневног реда“ у условима да ЕУ до краја развије и успостави систем заједничке одбране, који је утврђен као једна од могућности у Лисабонском уговору (Lisabonski ugovor 2009, čl. 42, t. 2), што би, само по себи, могло да значи и распуштање НАТО.

Хипотетички, али као најдрастичнији облик могуће промене опредељења Србије ка војној неутралности јесте да до разматрања опредељења неприпадања ниједном војном савезу дође у условима ратних опција и оружаног угрожавања суверености и територијалног интегритета Србије, слично као 1999. године. Таква ситуација могла би да утиче на Србију да потражи савезнике и да се приклони њима. Таква ситуација може да настане и у условима крајњег заоштравања сукоба на релацији НАТО-Русија, који би довели до оружаног сукоба, у коме би Србија тешко могла да остане војно неутрална.

Посебан аспект посматрања војне неутралности односно неприпадања ниједном војном савезу, посебно не НАТО, јесте начин на који се таква одлука доноси у нашој земљи. Принципијелно посматрано, одлуци о чланству у НАТО мора да претходи референдум грађана, па формална одлука Народне скупштине. До сада, према бројним истраживањима, став грађана о евентуалном чланству Србије у НАТО никада није прелазео 20% за, а последњих година је испод 10%. Међутим, принцип да се на референдуму одлучује о пријему у НАТО важио је и у свим земљама које су после Хладног рата постале чланице Алијансе. Чињеница је да је референдум о пријему у НАТО одржан само у Мађарској и Словенији (истовремено кад и питање уласка у ЕУ), док су остале земље постале чланице Алијансе одлуком парламената тих земаља. У том смислу, у случају снажнијих међународних антагонизама у Европи, који се могу прелити на Србију, не може се апсолутно одбацити алтернатива да се и о уласку наше земље у Алијансу не одлучује на референдуму. С друге стране, унутардржавна превирања која би могла довести до промене власти, могла би, са своје стране, да утичу и на промену опредељења Србије ка војној неутралности.

У складу с наведеним, практично, постоје три опције односа према војној неутралности Србије: 1) да на снази остане садашње решење (опредељење), 2) да Србија постане чланица НАТО и 3) да Србија постане чланица неког другог војног савеза. Свака од наведених опција заслужује дубљу анализу и посебан рад.

ЗАКЉУЧАК

Кључна претња безбедности модерних држава насталих на тлу Европе одувек је био рат, поиман као оружани сукоб. С обзиром да је рат до краја Првог светског рата, у правном смислу, био оправдан, у намери да одрже своју безбедност разне државе су у бројним сукобима настојале да остану изван рата. Тако, настао је механизам сталне неутралности.

Механизам сталне неутралности био је и правно регулисан међународним конвенцијама и споразумима, које су временом губиле смисао, а неутралност се премештала у политичку сферу. Тако, стално неутралне земље, као што су Швајцарска, Ирска, Шведска, Финска и Аустрија, по инерцији задржале су тај статус до данашњих дана. Друге земље су само у појединим ратовима настојале да остану изван сукоба, не проглашавајући неутралност, што се именовало као неутрализам. Бројни примери сукоба у новијој историји показују да, иако је неутралност појединих држава била призната, она је нарушавана било од стране саме државе, било од неке државе која је у сукобу-рату.

Успостављање система колективне безбедности у XX веку, као и формирање војних савеза НАТО и ВУ и Европске уније, значајно је променило однос према сталној неутралности. Практично, све земље које су чланице УН не могу се сматрати као неутралне кад је безбедност у питању, ма како њихова традиционална неутралност била поимана. Безбедност је значајно проширена са чисто војног аспекта ка другим секторима, те све земље чланице УН, па и неутралне, активно учествују у мисијама и другим активностима Савета безбедности. С друге стране, одбрана је Повељом УН право дато свакој земљи. То право државе могу да примењују самостално или укључивањем у одбрамбене савезе. У том смислу, стална неутралност се трансформисала у војну неутралност, односно неприпадање ниједном војном савезу. Односно, војна неутралност је примарно иманентна одбрани, а имплицитно безбедности.

Република Србија пролази тежак пут након распада бивше СФРЈ. Процес разби-распада СФРЈ управо није довршен

на територији Републике Србије. У врло сложеним условима током и након распада СФРЈ, те након агресије НАТО на СРЈ, Република Србија се нашла у ситуацији да јој се отима део територије. У таквим условима, Народна скупштина је прокламовала војну неутралност, односно неприпадање ниједном војном савезу, пре свега не НАТО.

Војна неутралност Србије је била рационално опредељење у условима у којима је прокламована, из разлога који су наведени у раду. Прокламована војна неутралност је била и изнуђено опредељење Србије у датим историјским условима, а с друге стране оставило је какву-такву слободу маневра у процесима у којима је Србија тражила своје место у свету који се мења.

Свет који се мења међународне политичке односе води ка мултиполаризму. Међутим, чињеница је да је опстао НАТО, а да је након распуштања ВУ формиран ОДКБ, те да су, практично, на сцени нова трвења великих сила САД и Русије. С друге стране, мултиполарни свет се све више опире доминацији САД, која је била нарочито изражена у последњој деценији прошлог века. На светској сцени ничу нови глобални и регионални центри моћи, као што су Кина, ЕУ или њене водеће земље, Турска, Бразил, Саудијска Арабија и друге.

Опредељењем за војну неутралност, као и за чланство у ЕУ, Србија се није одрекла учешћа у одржавању мира и безбедности у свету. Напротив, Србија је врло активна у бројним активностима и УН и ЕУ. С друге стране, користећи позицију војно неутралне земље, Србија настоји да јача сопствени систем одбране кроз сарадњу са бројним државама и организацијама. Тако, колико војна неутралност није била унета нити у један нормативни или правни акт након њеног прокламовања, та чињеница је промењена у Стратегији одбране 2019. године, као документу који је компатибилан опредељењу за неприпадање војним савезима. Војна неутралност је у Стратегији одбране утврђена као одбрамбени интерес Србије.

Војна неутралност Србије се мора посматрати и као прелазно решење. Ово с разлога што у историји међународних односа нема сталних и за сва времена утврђених решења. Прелазност решења војне неутралности условљена је пре

свега спољним, али и унутрашњим чиниоцима. Као што је однос западних земаља према Косову и Метохији био један од кључних разлога за прокламовање војне неутралности, тако је тај однос и примарни чинилац ка промишљању промене таквог опредељења. Свакако и други чиниоци наведени у раду имају утицај на чињеницу да до промене односа Србије према војној неутралности дође. У складу с тим чиниоцима, у догледно време није очекивати да Србија промени статус војно неутралне земље, а у зависности од спољних и унутрашњих прилика, промена се може кретати у два смера: да Србија постане чланица НАТО или да буде чланица неког другог војног савеза.

РЕФЕРЕНЦЕ

- Avramov, Smilja i Milenko Kreća. 2007. *Međunarodno javno pravo*. Beograd: Službeni glasnik.
- Aleksić, Aleksandar. 2014. „Versajska Evropa u potrazi za mirom.“ *Kultura polisa*, god. XI, br., 25, 217-230.
- Vlada Republike Srbije. 2007. *Rezolucija Narodne skupštine o zaštiti suvereniteta, teritorijalnog integriteta i ustavnog porетка Republike Srbije*, poslednji pristup 10.04.2021. <https://www.srbija.gov.rs/kosovo-metohija/index.php?id=8072>.
- Vilijams, Pol D. 2012. *Uvod u studije bezbednosti*, Beograd: Službeni glasnik.
- Vijesti. 2020. *Zašto je moral važan u spoljnoj politici*, poslednji pristup 15.04.2021. <https://www.vijesti.me/kolumne/417405/zasto-je-moral-vazan-u-spoljnoj-politici>.
- Vujaklija, Milan. 1985. *Leksikon stranih reči i izraza*. Beograd: Naučna knjiga.
- Gaćinović, Radoslav. 2017. „Nacionalna bezbednost kao ključni faktor u funkcionisanju moderne države.“ *Vojno delo*. 1/2017, 87-89. DOI: 10.593/vojdelo1701087G.
- Gaćinović, Radoslav. 2018. „Vojna neutralnost i budućnost Srbije.“ *Politika nacionalne bezbednosti*. 14(1): 23-28. doi:1022182/pnb 1412018.2.

- Glas Amerike*. 2018. „Srbija sa NATO učestvovala u 150 vežbi od 2006.“ 22.02.2018.
- Golubović, Nataša. 2011. *Društvena ekonomika*. Niš: Ekonomski fakultet.
- Grdešić, Ivan. 1995. *Političko odlučivanje*. Zagreb: Alinea.
- Grčić, Mirko. 2000. *Politička geografija*. Beograd: Geografski fakultet.
- Danilović, Neđo, Miodrag Gordić i Srđan Blagojević. 2016. *Savremeni sistemi bezbednosti*. Beograd: Naučna knjiga.
- Eksvorti, Majkl i Patrik Milton. 2016. „Vestfalski mir za Bliski istok. (Forin afers. 10.10.2016)“ *Stanje stvari*. 25.10.2016. <https://stanjestvari.com/2016/10/25/vestfalski-za-bliski-istok/>
- Zakon o odbrani. 2015. Beograd: Medija centar: „Odbrana“.
- Zafirović, Sreten. 2018. „Mirovne operacije i borbene grupe Evropske unije.“, završni rad, Visoke studije bezbednosti i odbrane/Škola nacionalne odbrane, Beograd: Univerzitet odbrane.
- Institut za evropske poslove. 2020. *Stavovi građana Srbije o NATO*, istraživanje javnog mnjenja, Beograd, poslednji pristup 20.04.2021. <https://iea.rs/blog/2020/03/24/21-godina-kasnije-stavovi-gradjana-srbije-prema-nato-u/>.
- Lisabonski ugovor. 2009. poslednji pristup 10.04.2021, https://www.mei.gov.rs/upload/documents/eu_dokumenta/ugovor_o_eu_i_funkcionisanju_eu_prociscena_verzija_jul_20.pdf.
- Jovanović, Miloš. 2007. „Doktrina pravednog rata i međunarodno pravo.“ *MP*, Vol. LIX, br. 2-3: 243-265.
- Jovanović, Slobodan. 2005. *Država, Knjiga prva, Pojam države: Državne funkcije*. Beograd: Prosveta.
- Jones, B., G. Boushey, S. Workman. 2006. „Behavioral Rationality and the Policy Process: Toward a New Model of Organizational Information Processing.“ in Peters, G., J. Pierre, (ed.), *Handbook of Public Policy*, 49-74, London: SAGE Publications.

- Knežević, Miloš. 2019. „Srpskojugoslovenska državotvorna i razbiraspadna dilema.“, *Nacionalni interes*, godina 15, vol. 34, br. 1/19, 65-99.
- Lukić, Radomir. 1979. *Politička teorija države*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- Mijalković, Saša. 2009. *Nacionalna bezbednost*. Beograd: Policijska akademija.
- NI. 2021. „Ministarstvo: U osam mirovnih misija angažovana 274 pripadnika Vojske Srbije.“: 05.01.2021.
- Novaković, Igor. 2011. Koncept neutralne države. *Međunarodna politika*, God. LXII, br. 1141: 5–20.
- Novaković, Igor. 2019. *Stalna neutralnost u Evropi u posthladnoratovskom periodu*. Beograd: Institut za evropske studije.
- Pejić, Irena. 2019. „Ustav i neutralnost kao spoljnopolitička orijentacija države.“ *Vojno delo*, 8/2019, 228-241. DOI:10.5937/vojdelo1908228P.
- Petek, Ana i Krešimir Petković. 2014. *Pojmovnik javnih politika*. Zagreb: Fakultet političkih znanosti.
- Politika*. 2019. „Stoltenberg: Bombardovanje bilo opravdano, ali nije bilo upereno protiv naroda.“: 26.03.2019.
- Politika*. 2020. „Stižu „panciri“ i kineske bespilotne letelice.“: 04.01.2020.
- Povelja UN. 1945. Poslednji pristup 15.04.2021., http://www.tuzilastvorz.org.rs/upload/Regulation/Document__ci/2016-05/povelja_un_cir.pdf
- Pravda*. 2019. „Brojke šokirale zapad i istok: Vojska Srbije ima više vežbi sa NATO nego sa Rusijom.“: 17.11.2019.
- Proroković, Dušan. 2018. *Era multipolarnosti*. Beograd: Službeni glasnik.
- RTS. 2010. „Plan „Ahtisari plus plus“ – šta donosi, a šta uzima.“ poslednji pristup 15.04.2021, <https://www.rts.rs/page/stories/sr/story/9/politika/3871805/kosovo-resenje-ahtisari-plus-plus.html>.

- Pavlović, Vučina i Zoran Stojiljković, pr. 2010. *Savremena država: Struktura i socijalne funkcije*. Beograd: Fakultet političkih nauka i Centar za demokratiju.
- Simić, Dragan R. 2000. *Međunarodna politika*. Beograd: Naučna knjiga.
- Slobodna Evropa*, „Zbog čega se Srbija naoružava i po koju cenu“: 18.02.2020.
- Stajić, Ljubomir. 2013. *Osnovi sistema bezbednosti*. Novi Sad: Pravni fakultet.
- Stajić, Ljubomir i Radoslav Gaćinović. 2007. *Uvod u studije bezbednosti*. Beograd: Draslar partner.
- Stepić, Milomir. 2016. *Geopolitika: ideje, teorije, koncepcije*. Beograd: Institut za političke studije.
- Strategija nacionalne bezbednosti Republike Srbije. 2019. „Službeni glasnik RS“ br. 94/2019.
- Strategija odbrane Republike Srbije. 2019. „Službeni glasnik RS“ br. 94/2019.
- Ustav Republike Srbije. 2006. „Službeni glasnik RS“ br. 98/2006.
- Forca, Božidar. 2016. „Vojna neutralnost Republike Srbije između deklarativnog opredeljenja i postupanja u praksi.“ u zborniku sa međunarodnog naučnog skupa “Doprinos vojne neutralnosti Republike Srbije bezbednosti i stabilnosti u Evropi.” IMPP Beograd i Hanns Seidel Stiftung – Kancelarija u Beogradu.
- Forca, Božidar. 2019a. *Sistemi bezbednosti*. Beograd: Fakultet za poslovne studije i pravo, Univerzitet „UNION-Nikola Tesla“.
- Forca, Božidar. 2019b. „Teorijsko određenje funkcija sistema nacionalne bezbednosti.“ *Bezbednost*, br. 1/2019, 40-69, DOI 10.5937/bezbednost1901040F.

Božidar Forca*

MILITARY NEUTRALITY OF THE
REPUBLIC OF SERBIA AS A RATIONAL AND
TRANSITIONAL SOLUTION

Resume

The Republic of Serbia is at the end of the second year of its independence and autonomy (2007). It was declared a military neutral state by a resolution of the National Assembly, until a referendum is called in which a final decision on that issue would be made. The more direct commitment of the Republic of Serbia to military neutrality is determined, implicitly, in the National Security Strategy and, explicitly as a defense interest, in the Defense Strategy of the Republic of Serbia, which were adopted in 2019. The mentioned strategies from 2019 were not preceded by a referendum on the issue of deciding on the military neutrality of the Republic of Serbia, which opens space for scientific and theoretical discussion.

This paper is an attempt to connect the concepts of military neutrality and defense and security of the Republic of Serbia from the theoretical and normative aspect. The main goal of the paper is to show that military neutrality is a political issue directly immanent to defense, and indirectly to the country's security, and that, although it has a foothold in international regulations, its own experiences and practices of international relations, it primarily depends on relations with great powers.

In the realization of the set goal, two hypotheses were tested: 1) Military neutrality is directly immanent to defense, and indirectly to state security, and 2) Proclaimed and explicitly established in strategic

---

* E-mail address: bozidar.forca@fpp.edu.rs.

documents, military neutrality of the Republic of Serbia is a rational and transitional solution to the historical process in international affairs. relationships.

Keywords: security, defense, military neutrality, Republic of Serbia, Kosovo and Metohija, great powers, NATO*

---

* Овај рад је примљен 4. априла 2021. године, а прихваћен на састанку Редакције 18. октобра 2021. године.